

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПІАКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
Інститут економіки, управління та інформаційних технологій
Кафедра правознавства

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
«Історія держави і права зарубіжних країн»
на 2020-2021 навчальний рік

Курс та семестр вивчення	1 курс, 1 семестр
Освітня програма/спеціалізація	«Право»
Спеціальність	081 Право
Галузь знань	08 Право
Ступінь вищої освіти	молодший бакалавр

ПІБ НПП, який веде дану дисципліну,
науковий ступінь і вчене звання,
посада

Орел Вікторія Анатоліївна

старший викладач кафедри правознавства

Контактний телефон	+38(0532) 56-10-02
Електронна адреса	saloviktoriya@gmail.com
Розклад навчальних занять	http://schedule.puet.edu.ua/
Консультації	очна http://www.pravo.puet.edu.ua/stud.php он-лайн: електронною поштою, пн-пт з 10.00-17.00
Сторінка дистанційного курсу	http://www2.el.puet.edu.ua/st/course/view.php?id=1051

Опис навчальної дисципліни

Мета вивчення навчальної дисципліни	Послідовний і систематичний розгляд державних і правових інститутів зарубіжних країн в процесі їх історичної еволюції, а також виявлення системи закономірностей (універсальних, регіональних і локальних), які визначальним чином впливають на державно-правовий розвиток.
Тривалість	5 кредитів ЄКТС/150 годин (лекції 34 год., практичні заняття 30 год., самостійна робота 86 год.)
Форми та методи навчання	Лекції та практичні заняття в аудиторії, самостійна робота поза розкладом
Система поточного та підсумкового контролю	Поточний контроль: відвідування занять; захист домашнього завдання; обговорення матеріалу занять; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; тестування; поточна модульна робота Підсумковий контроль: екзамен.
Базові знання	Наявність широких знань з теорії держави і права, всесвітньої історії.
Мова викладання	Українська

Перелік компетентностей, які забезпечує дана навчальна дисципліна, програмні результати навчання

№ з/п	Компетентності, якими повинен оволодіти студент	Програмні результати навчання
Загальні компетентності		
1.	Здатність до навчання з деяким ступенем автономії (ЗК-3).	Використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин (ПРН 7).
2.	Здатність до абстрактного й аналітичного, критичного мислення; здатність генерувати нові ідеї (ЗК-7).	Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел (ПРН 3).

№ з/п	Компетентності, якими повинен оволодіти студент	Програмні результати навчання
3.	Здатність застосовувати знання на практиці у стандартних та окремих нестандартних ситуаціях (ЗК-8).	Визначати вагомість та переконливість аргументів в оцінці заздалегідь невідомих умов та обставин (ПРН 1).
4.	Здатність знаходити творчі рішення або відповіді на чітко визначені та абстрактні проблеми на основі ідентифікації та застосування даних (ЗК-10).	Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій (ПРН 8).
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності		
5.	Знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів (ФК 2);	Пояснювати природу та зміст основних правових інститутів та процедур національного права (ПРН 11).
6.	Здатність аналізувати правові проблеми та формувати правові позиції, здійснювати публічні виступи, брати участь у дискусіях з правових питань (ФК 10);	Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання (ПРН 2).
7.	Навички самостійної роботи над різноманітними історико-правовими текстами, документальним матеріалом, наочністю (ФК 13).	Застосовувати навички самостійного опанування різноманітного історико-правового матеріалу (ПРН 18).

Тематичний план навчальної дисципліни

Назва теми	Види робіт	Завдання самостійної роботи у розрізі тем
Модуль 1. ВСТУП ДО ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН. ДЕРЖАВА І ПРАВО СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ ТА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ		
Тема 1. Вступ до історії держави і права зарубіжних країн	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; завдання самостійної роботи	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Розробити структурно-логічну схему: «Місце історії держави і права зарубіжних країн» у системі юридичних наук. Проаналізувати у вигляді таблиці основні підходи до періодизації історії держави і права зарубіжних країн.
Тема 2. Держава і право Стародавнього Єгипту	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; завдання самостійної роботи	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Розробити структурно-логічну схему: «Риси права Стародавнього Сходу». Розробити структурно-логічну схему: «Державний апарат Стародавнього Єгипту».
Тема 3. Держава і право Стародавнього Вавилону	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; завдання самостійної роботи	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Заповнити таблицю «Види злочинів і покарань відповідно до «Законів Ману» і «Законів Хаммурапі». Скласти схему організації влади і управління у Стародавньому Вавилоні.
Тема 4. Держава і право Давньої Індії	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; завдання самостійної роботи	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Заповнити порівняльну таблицю «Соціальна структура Стародавнього Вавилону і Давньої Індії». Написати визначення понять «необережне вбивство», «крайня необхідність», «необхідна оборона» відповідно до «Законів Ману».
Тема 5. Держава і право Стародавнього Китаю	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; завдання самостійної роботи	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Розробити структурно-логічну схему: «Державний апарат Стародавнього Китаю». Заповнити таблицю «Форми давньосхідних держав».
Тема 6. Держава і право	Відвідування занять; обговорення	Опрацювати теоретичні питання для

Назва теми	Види робіт	Завдання самостійної роботи у розрізі тем
Стародавньої Греції	теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; завдання самостійної роботи	самостійного вивчення. Скласти таблицю «Розподіл населення Афін за реформами Солона». Заповнити порівняльну таблицю «Державний апарат античних республік».
Тема 7. Держава і право Стародавнього Риму	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; завдання самостійної роботи	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Скласти таблицю «Розподіл населення Риму за реформами Сервія Туллія». Написати визначення понять «необережне вбивство», «крайня необхідність», «необхідна оборона» відповідно до «Законів XII таблиць».
Тема 8. Держава і право франків	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; завдання самостійної роботи; поточна модульна робота	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Використовуючи текст «Салічної правди» скласти таблицю, яка б ілюструвала залежність покарання за вбивство від соціального становища потерпілого (соціальне становище – розмір штрафу). Заповнити порівняльну таблицю «Правове становище окремих соціальних категорій у стародавніх франків».
Тема 9. Держава і право Франції в епоху Середньовіччя	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; завдання самостійної роботи	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Проаналізувавши положення Великого березневого ордонансу визначити принципи, на основі яких будувалися відносини між Генеральними штатами й королівською владою. Заповнити таблицю «Еволюція державного устрою Франції у X – XVIII ст.».
Тема 10. Держава і право Англії в епоху Середньовіччя	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; завдання самостійної роботи	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Скласти схему «Державний механізм країн раннього Середньовіччя». Проаналізувавши положення Великої хартії вольностей 1215 р., назвати норми, які закріплювали обмеження політичного верховенства корони.
Тема 11. Держава і право Німеччини в епоху Середньовіччя	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; завдання самостійної роботи	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Скласти схему: «Механізм держави Німеччини у XIV ст.». Скласти таблицю, яка б містила перелік прав і привілеїв баронів, забезпечених Великою хартією вольностей 1215 р. (визнання суду перів, чітке встановлення розміру податків короні та ін.), а також інших суспільних груп населення.
Тема 12. Канонічне і міське право у країнах Західної Європи в епоху Середньовіччя	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; завдання самостійної роботи	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Скласти схему: «Джерела канонічного права». Заповнити порівняльну таблицю «Система Любекського і Магдебурського права».
Тема 13. Держава і право Московії в епоху Середньовіччя	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; завдання самостійної роботи	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Скласти схему «Джерела права феодальної Московії». Заповнити таблицю «Державний та суспільний устрій проторосійських

Назва теми	Види робіт	Завдання самостійної роботи у розрізі тем
		феодалних республік».
Тема 14. Держава і право середньовічного Сходу та Африки	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; завдання самостійної роботи	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Заповнити таблицю «Джерела права середньовічних держав Азії та Африки». Заповнити таблицю «Форма середньовічних держав Азії та Африки».
Модуль 2. ДЕРЖАВА І ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН В ПЕРІОД НОВОГО ЧАСУ		
Тема 15. Загальна характеристика держави і права в Новий час	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; завдання самостійної роботи	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Зобразити (виділити та підписати) на контурній карті світу колоніальні володіння найбільших колоніальних імперій – Англії, Іспанії, Португалії, Франції, Німеччини. Заповнити таблицю «Система органів управління колоніями».
Тема 16. Держава і право Англії Нового часу	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; завдання самостійної роботи; поточна модульна робота	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Заповнити таблицю «Етапи та основні події Англійської революції». Проаналізувавши «Акт, що проголошував Англію республікою» від 19 травня 1649 р., визначити характерні риси індепендентської республіки.
Тема 17. Виникнення і розвиток держави і права в Америці	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; завдання самостійної роботи	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Посилаючись на конкретні норми статей конфедерації, у формі таблиці наведіть повноваження, які зберігалися за штатами, і повноваження, що належали Сполученим Штатам. Розробити структурно-логічну схему «Структура державних органів США у XVIII-XIX ст.».
Тема 18. Держава і право Франції Нового часу	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; завдання самостійної роботи	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Визначити основні права та свободи, що знайшли відображення в «Декларації прав людини і громадянина» 1789 р. у Франції. Заповнити таблицю «Форма держави» відповідно до Конституційних законів 1875 р.».
Тема 19. Держава і право Німеччини Нового часу	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; завдання самостійної роботи	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Порівняти структуру Цивільного кодексу Франції 1804 року та Німецького цивільного уложення 1900 р., визначивши системи, за якими вони складені. Скласти таблиці структури Цивільного уложення Німеччини 1896 р., суб'єктів права приватної власності та видів юридичних осіб за Цивільним уложенням
Тема 20. Держава і право Японії та Китаю Нового часу	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; завдання самостійної роботи	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Скласти схему «Суб'єкти федерації за Конституцією Індії 1949 р.». Скласти таблицю повноважень органів

Назва теми	Види робіт	Завдання самостійної роботи у розрізі тем
		державної влади й управління за Конституцією Індонезії 1946 р.
Модуль 3. ДЕРЖАВА І ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН НОВІТНЬОГО ПЕРІОДУ		
Тема 21. Загальна характеристика держави і права в Новітню добу	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; завдання самостійної роботи	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Порівняти виборчі права громадян Великої Британії за реформами 1918 р. і 1928 р. Скласти схему «Вищі органи влади і управління Франції за Конституцією 1946 р.»
Тема 22. Держава і право країн Європи в Новітню епоху	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; завдання самостійної роботи	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Скласти таблицю «Органи влади і управління Німеччини відповідно до Веймарської конституції». Охарактеризуйте етапи встановлення фашистської диктатури в Італії.
Тема 23. Держава і право США Новітньої доби	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; завдання самостійної роботи	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Проаналізувавши положення XIX, XXIV і XXVI поправки до Конституції США, зобразити систему органів державної влади США. Проаналізувати положення «Закону про виборчі права» США 1965 р., та визначити основні права та обов'язки громадян США.
Тема 24. Держава і право Японії та Китаю в Новітню епоху	Відвідування занять; обговорення теоретичних питань; тестування; виконання навчальних завдань; доповіді з рефератами та їх обговорення; завдання самостійної роботи	Опрацювати теоретичні питання для самостійного вивчення. Скласти таблицю повноважень органів державної влади й управління за Конституцією Японії 1947 р. Використовуючи текст Кримінального кодексу Японії 1907 року, випишіть статті, які підтверджують тенденцію гуманізації японського кримінального законодавства.

Інформаційні джерела

Основні рекомендовані джерела інформації:

1. Бостан Л. М. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст] : навчальний посібник / Л. М. Бостан, С. К. Бостан. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Центр учб. л-ри, 2018. – 730 с.
2. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посібник / В. П. Глиняний. – К.: Істина, 2012. – 768 с.
3. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: підручник / Л. М. Маймескулов Д. А. Тихоненков, В. В. Россіхін, С. І. Власенко. – Х.: Право, 2013. – 520 с.
4. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посібник / В. С. Макарчук. – 8-ме вид., доповн. – К.: Атіка; Х.: Право, 2015. – 624 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/82499/pravo/zagalna_istoriya_derzhavi_i_prava_zarubizhnih_krayin
5. Трофанчук Г. І. Історія держави і права зарубіжних країн / Г. І. Трофанчук. – К.: Юрінком Інтер, 2018. – 448 с.
6. Хома Н. М. Історія держави та права зарубіжних країн [Текст] : навч. посібник / Н. М. Хома. – 3-тє вид., стер. – Львів : Магнолія-2006 , 2017. – 480 с.

Додаткові рекомендовані джерела інформації:

7. Авдиев В.И. История Древнего Востока / В.И. Авдиев. – Ленинград: Госполитиздат, 1953. – 608 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000054/>
8. Аннерс Э. История европейского права. – М.: Наука, 1996. – 395 с.
9. Бостан Л. М. Історія держави і права зарубіжних країн. Держава і право епохи громадянського суспільства [Текст]: навч. посіб. / Л. М. Бостан, С. К. Бостан. – Запоріжжя: Просвіта, 2003. – 452 с.
10. Бостан Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник / Л.М. Бостан, Н.К. Бостан. – К.: Центр навч. л-ри, 2004. – 672 с.

11. Бостан Л.М. Історія держави і права у зарубіжних країнах: навч. посібник / Л.М. Бостан, С. К. Бостан. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Центр учб. л-ри, 2008. – 730 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/CUL/13-Istor_derzh_prava_Bostan.pdf
12. Гай. Інституції / Перевод Ф. Дыдынского / Под ред. Л.Л. Кофанова и В.А.Савельева. – М.: Юристъ, 1997. – 368 с.
13. Гизо Ф. История английской революции: В 2 т. / Ф. Гизо. – Ростов-на-Дону, 1996.
14. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посібник / В. П. Глиняний. – К.: Істина, 2005. – 768 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://194.44.152.155/elib/local/sk677644.pdf>
15. Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона) [Текст]: науч.-практ. и учеб. издание / пер. с фр. В. Н. Захватаев. – К.: Правова єдність, 2016. – 1156 с.
16. Грубінко А. В. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посіб. / А. В. Грубінко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. – 655 с.
17. Дарест, Р. Исследования по истории права / Р. Дарест. – М.: Либроком, 2012. – 392 с.
18. Дигесты Юстиниана / Перевод с латинского; Отв. ред. Л.Л. Кофанов. В восьми томах. – М.: «Статут», 2002. – 231 с.
19. Дудченко О. С. Історія держави і права України та зарубіжних країн [Текст]: навч.-метод. посіб. / О. С. Дудченко; Ніжин. держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2011. – 246 с.
20. Захарченко П. П. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посіб. для дистанц. навч. / П. П. Захарченко [и др.]; Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини "Україна". – К.: Університет "Україна", 2005. – 214 с.
21. Иглз Р. История Англии. Подробный справочник по истории / Р. Иглз. – М.: АСТ, 2008. – 304 с.
22. История государства и права зарубежных стран [Текст]: учебник для студ. вузов, обуч. по спец. "Юриспруденция": В 2 т. / отв. ред. Н. А. Крашенинникова, О. А. Жидков; Московский гос. ун-т им. М.В.Ломоносова. – М.: Норма, 2013. – (Классический университетский учебник). Т.1: Древний мир и Средние века / О. А. Жидков [и др.]. – 2013. – 720 с.
23. История государства и права зарубежных стран [Текст]: учебник для студ. вузов, обуч. по спец. "Юриспруденция": В 2 т. / отв. ред. Н. А. Крашенинникова, О. А. Жидков; Московский гос. ун-т им. М.В.Ломоносова. – М.: Норма, 2016. – (Классический университетский учебник). Т.2: Современная эпоха / О. А. Жидков [и др.]. – 2016. – 816 с.
24. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник / О.М. Джу́жа, Т.А. Третьякова, В.С. Калиновський та ін. – К.: НАВС, 2012. – 376 с.
25. Історія держави і права зарубіжних країн: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Л. М. Маймескулов, Д. А. Тихоненков, В. В. Россіхін, С. І. Власенко; за ред. Л. М. Маймескулова. – Х.: Право, 2011. – 520 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1126062244400/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_zarubizhnih_krayin
26. Історія держави і права зарубіжних країн: правові джерела / Упорядн. Г.І. Трофанчук; [навч. посіб.]; МОН України. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 347 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://yurincom.com/files/content/Xrestom_Trophan.pdf
27. Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки та ранній новий час) [Текст]: навч. посібник / Б. Й. Тищик [та ін.]; ред. Б. Й. Тищик. – Л.: Світ, 2006. – 696 с.
28. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посіб. / Укоопспілка, Львів. комерц. акад.; [уклад. Вдовичин І. Я.]. – Л.: Вид-во Львів. комерц. акад., 2015. – 591 с.
29. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: хрестоматія: навч. посіб. для студ. юридичних спец. вищ. закл. освіти / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, НДІ держ. будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України; упоряд. В. Д. Гончаренко [та ін.]; ред. В. Д. Гончаренко. – К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2002. – 716 с.
30. Історія держави і права зарубіжних країн у схемах [Текст]: для студ. І курсу / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого; уклад. С. І. Власенко [та ін.]. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2007. – 34 с.
31. Історія держави і права зарубіжних країн. Новітній час (1918 р. – початок ХХІ ст.) [Текст]: [навч. посіб.] / [Б. Й. Тищик та ін.]. – Л.: Світ, 2016. – 718 с.
32. Історія держави та права зарубіжних країн [Текст]: конспект лекцій / укладач В. С. Калиновський; Міжнародний науково-технічний ун-т. – К.: МНТУ, 1995. – 200 с.
33. Калганова О. А. Історія держави і права зарубіжних країн (у визначеннях і схемах) [Текст]: навч. посіб. / О. А. Калганова, Т. М. Супрун; Держ. податк. служба України, Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Ірпінь: Вид-во Нац. ун-ту ДПС України, 2014. – 102 с.
34. Калинина Э. А. История государства и права древнего мира (Греция, Рим): Учеб. пособие для студ. вузов по спец. "Правоведение" / Э.А. Калинина; Междунар. негос. ин-т труд. и социальн. отнош. – Мн.: МИТСО, 1999. – 164 с.

35. Калинина Э. А. История государства и права зарубежных стран: В вопросах и ответах: практическое пособие / Э.А. Калинина, И.Ф. Калинина. – Мн.: Молодежное научное общество, 2002. – 125 с.
36. Калинина Э. А. История рабовладельческого государства и права. Государство и право древнего Востока: (Египет, Вавилон, Индия и Китай): Учеб. пособие / Э. А. Калинина; Международный негосударственный ин-т трудовых и социальных отношений. – Мн. Вып.1. – 1997. – 190 с.
37. Калинина Э. А. Крушение колониальной системы империализма и образование независимых государств. – Минск: Изд-во БГУ им. В.И. Ленина, 1971. – 248 с.
38. Кампо В. М. Практикум з історії держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посібник для студ. юрид. спец. / В. М. Кампо [та ін]; заг. ред. В. М. Кампо; Київський держ. ун-т культури і мистецтв, Фонд розвитку громадських ініціатив "Право на захисті культури і духовності". – К.: Освіта і культура, 1998. – 40 с.
39. Ковалевська О. О. Історія держави та права зарубіжних країн [Текст]: навч. посібник для дистанційного навчання / О. О. Ковалевська; Відкритий Міжнародний ун-т розвитку людини "Україна". – К.: ВМУР01, 2003. – 203 с.
40. Козаченко А.І., Стрілець В.В., Історія держави і права зарубіжних країн: конспект лекцій для студентів заочної форми навчання / А.І. Козаченко, В.В. Стрілець.; НУ ЮАУ ім. Ярослава Мудрого Пол. юр. інст. – Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2013. – 148 с.
41. Конституции зарубежных государств: Великобритания, Франция, Германия, Италия, Соединенные Штаты Америки, Япония, Бразилия / под. ред. В.В. Маклакова. – М.: Волтерс Клувер, 2010. – 625 с.
42. Конституции зарубежных стран / Сост. В.Н. Дубровин. – М.: ООО Изд-во «Юристинформ», 2001. – 448 с.
43. Конституції буржуазних країн: Конституції великих держав і західних сусідів СРСР. – К.: Видавництво ЦВК УСРР "Радянське будівництво і право", 1936. – 382 с.
44. Крестовська Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: хрестоматія-практикум / Н. М. Крестовська, О. Ф. Цвіркун. – Х.: Одиссей, 2010. – 488 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072058608/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_zarubizhnih_krayin
45. Кудинова Н.Т. Законы царя Хаммурапи. Методические указания по изучению первоисточника в курсе «История государства и права зарубежных стран» для студентов специальности «Юриспруденция» всех форм обучения / Н.Т. Кудинова. – Хабаровск: Издательство ХГТУ. – 36 с.
46. Кузьминець О. В. Історія держави та права зарубіжних країн (схеми, таблиці, коментарі, термінологічний словник): навч. посіб. / О. В. Кузьминець, Є. С. Дурнов, Ю. В. Сокур. – К.: Гранма, 2012. – 240 с.
47. Ливанцев К. Е. История государства и права средних веков / К.Е. Ливанцев. – СПб.: Питер, 2003. – 288 с.
48. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник / В. С. Макарчук. – К.: Атіка, 2001. – 624 с.
49. Макарчук В. С. Римське приватне право [Текст] : навч. посібник / В. С. Макарчук. – К.: Атіка ; Харків : Право, 2015. – 256 с.
50. Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / В.С. Макарчук; МОН України. – вид. 6-те, доповн. – К.: Атіка, 2010. – 623 с.
51. Мудрак І. Д. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: курс лекцій / І. Д. Мудрак. – Ірпінь: Державна податкова адміністрація України, Академія державної податкової служби України, 2001. Ч. 2. – [Б. м.]: [б.в.], 2002. – 137 с.
52. Мудрак І. Д. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: курс лекцій / І. Д. Мудрак. – Ірпінь: Державна податкова адміністрація України, Академія державної податкової служби України, 2001. Ч. 1. – Ірпінь: [б.в.], 2001. – 232 с.
53. Новая история стран Европы и Америки: Учеб. Для вузов / Под ред. И.М. Кривогуза. – М.: Дрофа, 2005. – 909 с.
54. Орленко В. І. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: посіб. для підготов. до іспитів / В. І. Орленко, В. В. Орленко. – Вид. 4-е, стер. – К.: Вид. Паливода А. В., 2010. – 243 с.
55. Плутарх. Сравнительные жизнеописания. Полное издание в одном томе / Плутарх. – М.: Альфа-книга, 2008. – 1263 с.
56. Ревуненков В.Г. Очерки по истории Великой французской революции: Падение монархии. 1789-1792 / Ревуненков В.Г. – М.: Книга по Требованию, 2012. – 240 с.
57. Рогожин А.И. История государства и права стран Азии и Африки. Очерки / А.И. Рогожин, Н.Н. Страхов, И.П. Сафронова. – М.: Юрид. лит., 1964. – 254 с.
58. Рубаник В.Е. История государства и права зарубежных стран [Текст]: учебник / В. Е. Рубаник. – М.: ЭКСМО, 2011. – 544 с.
59. Сажина В.В. История государства и права зарубежных стран [Текст]: учеб. пособие для студ. юрид. спец. учреждений, обеспечивающих получение высшего образования / В. В. Сажина, Д. Е. Тагунов. – Минск: Книжный дом, 2005. – 279 с.
60. Серeda А. М. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / А. М. Серeda, Г. М. Васильчук. – Запоріжжя: Державний вищий навчальний заклад "Запорізький національний ун-т", 2007. Ч. 1. – [Б. м.]: [б.в.], 2007. – 296 с.
61. Снайдер Т. Кровавые земли: Европа между Гитлером и Сталиным / Тимоти Снайдер; [пер. с англ Л. Журнаджи] – К.: Дуліби, 2015. – 584 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://timothysnyderbloodlands.com/index.php/chitat>

62. Страхов М.М. Історія держави та права зарубіжних країн: Підручник [вид. 2-е.]. – К.: «Ін. Юре», 2003. – 762 с.
63. Тихоненков Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн. Відповіді на екзаменаційні питання / Д. А. Тихоненков. – Х.: Право, 2020. – 248 с.
64. Тихоненков Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн / Д. А. Тихоненков. – Х.: Право, 2017. – 248 с.
65. Тихоненков Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн: посіб. для підгот. до іспитів / Д. А. Тихоненков. – Х.: Право, 2017. – 248 с.
66. Тищик Б. Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Новий час (XVII ст. – 1918 р.) [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Б. Й. Тищик. – Л.: Світ, 2013. – 750, [1] с.
67. Тищик Б. Й. Історія держави і права Сполучених Штатів Америки (XVIII ст. – 1918 р.) [Текст]: тексти лекцій / Б. Й. Тищик; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л.: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. – 157 с.
68. Тищик Б. Й. Польща: історія державності і права (X – початок XXI ст.) [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Б. Й. Тищик. – Л.: Світ, 2012. – 512 с.
69. Тищик Б. Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу [Текст]: навч. посіб. / Б. Й. Тищик. – Л.: Світ, 2001. – 382 с.
70. Тищик Б. Історія держави і права зарубіжних країн. Новітній час (1918 р. - початок XXI ст.) / Б. Тищик. – Львів: Світ, 2016. – 720 с.
71. Тищик Б.Й. Історія держави і права Стародавніх Греції та Риму. – Львів, 2001. – 384 с.
72. Трофанчук Г.І. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. / Г.І. Трофанчук. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 448 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072056540/pravo/istoriya_derzhavi_i_prava_zarubizhnih_krayin
73. Хома Н. М. Історія держави та права зарубіжних країн [Текст]: навч. посіб. для студ. вищ. закладів освіти / Н. М. Хома. – К.: Каравела: Новий Світ-2000; Л.: Магнолія плюс2003. – 480 с.
74. Хрестоматія по Всеобщей истории государства и права / Под ред. К.И. Батыра и Е.В. Поликарповой. – М.: Юристъ, 1996. – Т.2. – 520 с.
75. Хрестоматія по Всеобщей истории государства и права / Под ред. К.Н. Батыра и Е.В. Поликарповой. – М.: Юристъ, 1996. – Т.1. – 329 с.
76. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран (комментированная) [Текст] / [сост.: Л. Н. Маймескулов, Д. А. Тихоненков]; под ред. проф. Л. Н. Маймескулова. – Х.: Право, 2011. – 870, [2] с.
77. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посібник для студ. юрид. вузів і фак.: У 2 т. / ред. В. Д. Гончаренко. – К.: Ін Юре, 1998. – Т. 1. – [Б. м.]: [б.в.], 1998. – 503 с.
78. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн [Текст]: навч. посібник для студ. юрид. вузів і фак.: У 2 т. / ред. В. Д. Гончаренко. – К.: Ін Юре, 1998. – Т. 2. – [Б. м.]: [б.в.], 1998. – 607 с.
79. Черниловский З. М. Хрестоматія по Всеобщей истории государства и права. – М.: Юристъ, 1994. – 413 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.booksite.ru/localtxt/hre/sto/mat/ia/vse/obs/ist/gos/prahrestomatia/vseobs_ist_gos_pra/index.htm
80. Чернявська Т. І. Історія держави та права зарубіжних країн [Текст]: навч. посібник (практикум) / Т. І. Чернявська, Г. О. Фрейман. – К.: Кондор, 2015. – 400 с.
81. Чернявська Т. І. Історія держави та права зарубіжних країн [Текст] : навч. посібник (практикум) / Т. І. Чернявська, Г. О. Фрейман. – К.: Кондор-Видавництво, 2014. – 400 с.
82. Шевченко О. О. Історія держави і права зарубіжних країн: Методичний комплекс навч. дисц. / О. О. Шевченко. – Х.: ІЕУГП, 1997. – 27 с.
83. Шевченко О. О. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник / О. О. Шевченко. – М.: Вентурі, 1997 (; К.). – 304 с.
84. Шевченко О. О. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник / О. О. Шевченко; МОН України. – К.: Олан, 2008. – 351 с.
85. Шевченко О. О. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: хрестоматія / О. О. Шевченко. – К.: Вентурі, 1998. – 255 с.
86. Шигаль Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: курс лекцій / Д. А. Шигаль. – Х.: ФІНН, 2010. – 340 с.
87. Юрова В.Н. История государства и права зарубежных стран [Текст]: учебно-метод. пособие для студентов I и II курсов фак. "Мировая экономика и право" / В. Н. Юрова; Сибирский гос. ун-т путей сообщения. – Новосибирск: [б.и.], 2000. – 211 с.
88. Яцишин Н. Г. Практикум з історії держави і права зарубіжних країн [Текст] / Н. Г. Яцишин; Національна академія держ. податкової служби України. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2006. – 274 с.

Програмне забезпечення навчальної дисципліни

- Пакет програмних продуктів Microsoft Office.

Політика вивчення навчальної дисципліни та оцінювання

- Політика щодо термінів виконання та перескладання: завдання, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (75 % від можливої максимальної кількості балів за вид діяльності). Перескладання модулів відбувається із дозволу провідного викладача за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
- Політика щодо академічної доброчесності: списування під час виконання поточних модульних робіт та тестування заборонено (в т. ч. із використанням мобільних девайсів). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування та підготовки практичних завдань в процесі заняття.
- Політика щодо відвідування: відвідування занять є обов'язковим компонентом. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, працевлаштування, стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі (Moodle) за погодженням із провідним викладачем.
- Політика зарахування результатів неформальної освіти: <http://puet.edu.ua/uk/publiczna-informaciya>

Оцінювання

Підсумкова оцінка за вивчення навчальної дисципліни розраховується через поточне оцінювання

Назва модуля, теми	Вид навчальної роботи	Бали
Модуль І. ВСТУП ДО ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН. ДЕРЖАВА І ПРАВО СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ ТА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ		
Розділ 1. Вступ до історії держави і права зарубіжних країн. Держава і право Стародавнього Сходу		
Тема 1. Вступ до історії держави і права зарубіжних країн	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	-
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	-
	Разом:	-
Тема 2. Держава і право Стародавнього Єгипту	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	-
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	-
	Разом:	-
Тема 3. Держава і право Стародавнього Вавилону	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	2
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	1
	Разом:	3
Тема 4. Держава і право Давньої Індії	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	2
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	1
	Разом:	3
Тема 5. Держава і право Стародавнього Китаю	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	2
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	1
	Разом:	3
Розділ 2. Держава і право Античного світу		
Тема 6. Держава і право Стародавньої Греції	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	2
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	1
	Разом:	3
Тема 7. Держава і право Стародавнього Риму	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	-
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	-
	Разом:	-
Поточна модульна робота І		5
Розділ 3. Розвиток держави і права Західної Європи в період Середньовіччя		
Тема 8. Держава і право франків	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	2
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	1
	Разом:	3

<i>Назва модуля, теми</i>	<i>Вид навчальної роботи</i>	<i>Бали</i>
Тема 9. Держава і право Франції в епоху Середньовіччя	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	2
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	1
	Разом:	3
Тема 10. Держава і право Англії в епоху Середньовіччя	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	-
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	-
	Разом:	-
Тема 11. Держава і право Німеччини в епоху Середньовіччя	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	2
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	1
	Разом:	3
Тема 12. Канонічне і міське право у країнах Західної Європи в епоху Середньовіччя	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	2
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	1
	Разом:	3
Розділ 4. Держава і право Московії в епоху Середньовіччя		
Тема 13. Держава і право Московії в епоху Середньовіччя	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	-
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	-
	Разом:	-
Розділ 5. Держава і право середньовічного Сходу та Африки		
Тема 14. Держава і право середньовічного Сходу та Африки	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	2
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	1
	Разом:	3
Поточна модульна робота II		
Модуль 2. ДЕРЖАВА І ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН В ПЕРІОД НОВОГО ЧАСУ		
Розділ 6. Держава і право Європи, Азії та Америки Нового часу		
Тема 15. Загальна характеристика держави і права в Новий час	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	-
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	-
	Разом:	-
Тема 16. Держава і право Англії Нового часу	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	2
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	1
	Разом:	3
Тема 17. Виникнення і розвиток держави і права в Америці	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	2
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	1
	Разом:	3
Тема 18. Держава і право Франції Нового часу	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	2
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	1
	Разом:	3
Тема 19. Держава і право Німеччини Нового часу	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	-
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	-
	Разом:	-

Назва модуля, теми	Вид навчальної роботи	Бали
Тема 20. Держава і право Японії та Китаю Нового часу	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	2
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	1
	Разом:	3
Модуль 3		
ДЕРЖАВА І ПРАВО ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН НОВІТНЬОГО ПЕРІОДУ		
Розділ 7. Держава і право країн Європи та Америки в Новітню епоху		
Тема 21. Загальна характеристика держави і права в Новітню добу	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	-
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	-
	Разом:	-
Тема 22. Держава і право країн Європи в Новітню епоху	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	2
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	1
	Разом:	3
Тема 23. Держава і право США Новітньої доби	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	2
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	1
	Разом:	3
Розділ 8. Держава і право країн Сходу в Новітню епоху		
Тема 24. Держава і право Японії та Китаю в Новітню епоху	1. Відвідування лекції	-
	2. Обговорення теор. питання на семінарському (практ.) занятті	-
	3. Виконання завдань, передбачених планом самостійної роботи	-
	Разом:	-
Поточна модульна робота III		5
Підсумковий контроль (екзамен)		40
Разом за семестр		100

Система нарахування додаткових балів за видами робіт з вивчення навчальної дисципліни «Історія держави і права України»

Форма роботи	Вид роботи	Бали
1. Навчальна	1. Участь у предметних олімпіадах: університетських, міжвузівських, всеукраїнських, міжнародних	10-30
	2. Участь у конкурсах на кращого знавця дисципліни: університетських, міжвузівських, всеукраїнських, міжнародних	10-30
	3. Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань підвищеної складності	1-15
	4. Написання і захист наукового реферату з визначеної проблеми	0-5
2. Науково-дослідна	1. Участь в наукових гуртках («Ін-Юре»)	5-20
	2. Участь в наукових студентських клубах («Феміда»)	5-20
	3. Участь в конкурсах студентських робіт: університетських, міжвузівських, всеукраїнських, міжнародних	5-15
	4. Участь в наукових студентських конференціях: університетських, міжвузівських, всеукраїнських, міжнародних	5-15
	5. Підготовка публікації в наукових виданнях.	20
	6. Оформлення сценарного плану дидактичної гри	10-20
Разом		*

* Максимальна кількість додаткових балів для студента – 30.

Шкала оцінювання здобувачів вищої освіти за результатами вивчення навчальної дисципліни

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	Відмінно
82-89	B	Дуже добре
74-81	C	Добре
64-73	D	Задовільно
60-63	E	Задовільно достатньо
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни